

Mentální postižení

Contents

Cvičení.....	1	Přizpůsobení (akomodace) v	
Mentální postižení	2	kontextu neformálního vzdělávání	
Intelektové funkce.....	3	dospělých	23
Adaptivní funkce	4	Výukové metody a techniky	24
Nástup v raném vývojovém období ..	5	Explanativní metoda	25
Cvičení.....	6	Demonstrační metoda	27
Terminologie	7	Metoda řízené výuky	27
Klasifikace	9	Dodatek: Praktická	30
Příčiny.....	11	cvičení	30
Incidence	13	To nechápu	30
Hlavní obtíže.....	14	Dodatek: Praktická	31
Cvičení.....	16	cvičení	31
Další obtíže.....	17	Mart'an	31
Návrhy	19	Links:	32

Cvičení

Zkuste si vzpomenout, zda jste někdy přišli do styku s lidmi s mentálním postižením. Podělte se o své vlastní zkušenosti a zaměřte se na ty aspekty komunikace, které pro vás byly náročné. Podělte se se skupinou o to, jak jste se v takové situaci cítili, a také o své obecné dojmy ze skutečných nebo imaginárních kontaktů s lidmi s mentálním postižením.

Mentální postižení

Mentální postižení je definováno jako stav, který se objevuje v raném období vývoje dítěte a projevuje se výrazně podprůměrnými intelektovými funkcemi a adaptivním chováním.

V tomto popisu mentálního postižení vystupují do popředí tři důležité body:

- **Intelektové funkce**
- **Adaptivní funkce**
- **Nástup v raném vývojovém období.**

Každý z nich bude podrobněji vysvětlen níže.

Intelektové funkce

Pojem intelektové funkce znamená schopnost myslet, což lidem umožňuje orientovat se v nových situacích. Měří se pomocí testů inteligence.

Jednotka pro označení úrovně inteligence prokázané v testech se nazývá inteligenční kvocient (IQ). Hodnota IQ nižší než 70 je v tomto ohledu považována za postižení.

Intelligence je především geneticky podmíněný potenciál, vykazuje stabilitu, je odolná vůči tréninku a nelze ji získat učením.

Přibližně 95 % lidí má IQ v rozmezí 70 až 130. Průměrná hodnota IQ je 100. Pokud je nižší než 70, existuje podezření na postižení.

Adaptivní funkce

Adaptivní funkce ovlivňují, jak efektivně se člověk vyrovnává s běžnými životními požadavky a jak je schopen splnit normy osobní samostatnosti pro určitou věkovou skupinu, sociokulturní prostředí a podmínky komunity.

Adaptivní chování zahrnuje následující:

- **Komunikační dovednosti**
- **Sociální dovednosti**
- **Akademické/profesionální dovednosti**
- **Dovednosti osobní samostatnosti**
- (...)

Adaptivní funkce jsou především naučené chování, které reaguje na trénink/rehabilitaci.

Nástup v raném vývojovém období

Počátek tohoto stavu, tj. první projevy postižení, souvisí s vývojovou fází dítěte (konkrétně s dětstvím a dospíváním).

Americký klasifikační manuál striktně definuje, že první projevy postižení se musí rozvinout do 18 let věku.

**Mentální postižení neznamená
pouze špatné výsledky v testech
intelligence.**

Mentální postižení diagnostikuje odborník na základě rozsáhlých diagnostických postupů, především testování intelektových a adaptivních funkcí. Bez poruch adaptivních funkcí nelze diagnózu mentálního postižení stanovit.

Cvičení

Napište co nejvíce pojmů, které znáte a které označují nebo by mohly být spojeny s lidmi s mentálním postižením. Udělejte to rychle a nezapývejte se nyní vhodností, morálností nebo možnými negativními konotacemi pojmů. Až úkol dokončíte, můžete si své seznamy navzájem přečíst a diskutovat o vhodnosti pojmů, které jste napsali, jako skupina.

Terminologie

Termín pro tento typ postižení se velmi často měnil. Níže uvádíme některé z nejčastěji používaných:

- Idiot, imbecil, blbec
- Podprůměrně inteligentní
- Slabomyslný/á
- Mentálně retardovaný/á

Všechny tyto termíny jsou zastaralé a již se nepoužívají!

Nejdéle se (v nedávné historii)
používal termín “mentální retardace”.
V latině retardio znamená zdržovat,
zpozdit (se). To tedy implikuje, že
člověk s mentální retardací zaostává,
opožďuje se ve vývoji nebo má
zpomalený vývoj.

Termín mentální retardace je stále
aktuální, avšak nové klasifikace
nemocí jej nahradily termínem
“mentální postižení”. Všeobecným
doporučením je používat tento nový
termín.

**Správné označení pro toto postižení
a osoby s tímto druhem postižení
je mentální postižení, resp. osoby s
mentálním postižením.**

Klasifikace

Pro tento účel budeme používat kategorizaci a termíny z předchozích vydání klasifikačních manuálů, které jsou v současné době stále platné. Čísla v závorkách označují IQ.

- **Lehká mentální retardace (50-69)**
- **Středně těžká mentální retardace (35-49)**
- **Těžká mentální retardace (20-34)**
- **Hluboká mentální retardace (<20)**

Lidé s méně závažným typem postižení budou mít pravděpodobně určité potíže s učením. V dospělosti mohou být schopni pracovat, žít relativně samostatný život a rozvíjet sociální vztahy. K tomu často potřebují odbornou pomoc.

U osob se středně těžkým stupněm postižení došlo k výraznému opoždění vývoje, ale většina z nich může dosáhnout určitého stupně samostatnosti, pokud jde o sebeobsluhu, navazování sociálních vztahů a dokončení školní docházky.

Lidé s těžkým mentálním postižením budou s největší pravděpodobností zcela závislí na neustálé pomoci lidí ze svého sociálního prostředí.

Lidé s hlubokým mentálním postižením mají vážná omezení, pokud jde o sebeobsluhu, kontinenci, komunikaci a mobilitu.

Největší podíl postižených osob patří do kategorie lehké mentální retardace.

Příčiny

S pojmem mentální postižení je spojena řada faktorů, většinou biologických a v menší míře psychosociálních. Všechny tyto faktory lze rozdělit do tří kategorií podle okamžiku jejich vzniku:

- **prenatální (během těhotenství)**
- **perinatální (během porodu)**
- **postnatální (během dětství)**

U přibližně 30-40 % osob s mentálním postižením nelze určit jasnou etiologii neboli příčinu. Čím je postižení lehčí, tím méně se ví, co ho způsobilo.

S diagnózou mentálního postižení jsou spojeny následující okolnosti, v závorce je uveden odhadovaný podíl případů.

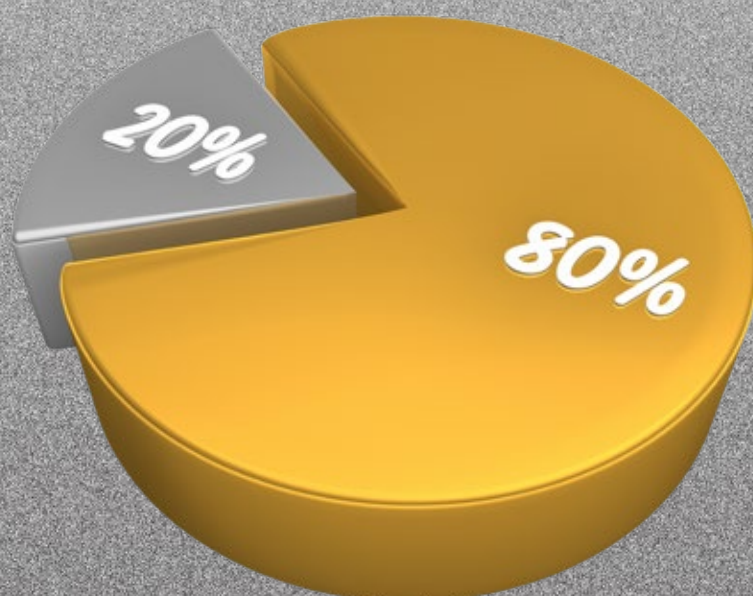
- **Časné poškození v embryonálním období (30 %)**
např. Downův syndrom.
- **Vlivy prostředí (15-20 %)**
- **Těhotenské a perinatální problémy (10 %):** např. infekce, zranění, podvýživa.
- **Dědičnost (5 %):** např. tuberózní skleróza, syndrom fragilního X...
- **Všeobecné zdravotní potíže získané v kojeneckém nebo dětském věku (5 %)**

Příčina velkého počtu typů mentálního postižení je neznámá!

Incidence

Informace o výskytu osob s diagnostikovanou nemocí/stavem mentálního postižení se pohybují od 1 (DSM-IV) do 3 % (WHO).

Častěji je diagnostikováno u chlapců než u dívek. Se zvyšujícím se stupněm postižení se podíl postižených osob snižuje. Největší počet diagnostikovaných případů proto spadá do kategorie lehkého mentálního postižení (více než 80 %), následuje středně těžké mentální postižení a poté těžké a hluboké mentální postižení (která společně tvoří méně než 20 % podílu).

Hlavní obtíže

Níže jsou popsány hlavní obtíže, s nimiž se lidé s mentálním postižením často potýkají.

- Jejich paměť je výrazně horší, a to jak při zapamatování nových informací, tak při vybavování si již naučeného.
- Pokud jde o pozornost, lze očekávat potíže se zaměřením pozornosti na určitou činnost, stejně jako potíže s udržením pozornosti u dané činnosti.
- Jejich myšlení je velmi konkrétní, takže je pro ně velmi obtížné chápat abstraktní pojmy a imaginární situace.

- **Řeč dětí s mentálním postižením je ve srovnání s ostatními dětmi vývojově opožděná.**
- **Dospělí celkově obtížněji používají jazyk a hůře mu rozumí.**
- **Raná motorika vykazuje opoždění ve vývoji a později se nejčastěji projevuje celková neobratnost.**
- **Sociální dovednosti jsou méně rozvinuté.**
- **Jejich emocionální prožitky jsou zjednodušené a vztahují se ke konkrétním událostem.**
- **Jejich osobnost má jednodušší strukturu.**

Cvičení

V malých skupinách diskutujte o hlavních charakteristikách mentálního postižení. Představte si tříletou dívku a její sociální okolí, kterému je sděleno, že Inka je nyní zjevně opožděná ve vývoji, že pravděpodobnou diagnózou je mentální postižení a že toto postižení bude mít po celý život. Napište konkrétní scénář, ve kterém popíšete budoucí průběh života holčičky Inky. Podělte se s ostatními o své klíčové závěry.

Další obtíže

Mnoho neurovývojových, psychiatrických a jiných zdravotních poruch/nemocí a postižení se vyskytuje současně s mentálním postižením. Ty, které se často vyskytují současně, jsou uvedeny níže:

- Epilepsie
- Dětská mozková obrna / jiná pohybová postižení
- Smyslové poruchy
- Problémy s chováním
- Problémy s duševním zdravím

Dlouho se mělo za to, že lidé s mentálním postižením nemohou být postiženi jinými duševními (psychiatrickými) poruchami, ale až přibližně čtvrtina z nich má další diagnózu související s duševním zdravím.

Návrhy

Návrhy pro úspěšnější komunikaci: Kontext vzdělávání

Při mluvení je vhodné používat běžná slova a jednoduché, krátké věty. Je dobré vyhnout se abstraktním pojmům a odborným termínům. Při komunikaci se snažte zaměřit na konkrétní věci, klást jasné otázky a ve své řeči dělat delší pauzy.

Při zadávání pracovních pokynů je třeba složitější úkoly rozdělit na dílčí činnosti. Pro každou činnost je třeba vydat samostatný pokyn a po každém vydaném pokynu zkontrolovat, zda mu bylo porozuměno. Poté musíte svým studentům s mentálním postižením umožnit, aby instrukci uplatnili v praxi. Musíte je při tom bedlivě sledovat a průběžně jim poskytovat zpětnou vazbu o tom, co udělali.

Při kontrole porozumění je důležité požádat studenta, aby zopakoval instrukce, které dostal, tak, jak jim porozuměl. Pak budeme moci doplnit vynechané části a uvést na pravou míru případné nepřesnosti. Poté je dobré znovu zkontrolovat porozumění tím, že dotyčného požádáme, aby postupy slovně reprodukoval (“Zopakujte mi to prosím, ať vím, jestli mi správně rozumíte!”). Vyhněte se otázce: “Rozuměl/a jste tomu, co jsem říkal/a?” Obvykle po ní následuje jednoduchá odpověď “ano” nebo “ne”, která vám o tom, jak dotyčný úkol skutečně pochopil,

řekne jen málo. Nakonec je dobré překontrolovat případné dotazy, vyzvat je, aby si instrukce zapsali na papír, a ještě jednou sledovat, jak zadaný úkol plní.

Při poskytování zpětné vazby je důležité, abyste ji poskytli bezprostředně po dokončení úkolu, bez prodlení. Musí být vždy pravdivá, bez jakýchkoli zkreslení v jakémkoli smyslu. Je třeba jasně uvést, který krok neproběhl správně, a dát konkrétní (opakované) pokyny, jak postup zlepšit. Vždy je dobré zkontrolovat porozumění pokynům a zjistit, zda není třeba dodatečné vysvětlení, a také sledovat, jak jsou pokyny prováděny.

Je důležité sledovat celkové chování osoby, abyste si všimli všech projevů jejího případného zmatku, nejasností nebo potřeby další pomoci. Během celého procesu je třeba věnovat pozornost motivaci a podporovat a udržovat ji pomocí různých kreativních metod. Je důležité, aby vzdělávací proces probíhal v prostorách, kde se vyskytuje co nejméně rušivých faktorů.

Při komunikaci s lidmi s mentálním postižením se často objevuje pocit frustrace kvůli časté potřebě opakovat již několikrát řečené. Je nesmírně důležité být při komunikaci trpělivý, opakovat věci tolikrát, kolikrát je to nutné, a projevit přijetí člověka v celé jeho šíři i s jeho postižením.

Přizpůsobení (akomodace) v kontextu neformálního vzdělávání dospělých

Přizpůsobení (akomodace) v kontextu neformálního vzdělávání dospělých

- Žádné zvláštní přizpůsobení není nutné.

Výukové metody a techniky

Výukové metody a techniky v
kontextu neformálního vzdělávání
dospělých:

- Explanativní metoda
- Demonstrační metoda
- Metoda řízené výuky

Explanativní metoda

Pokud jsou mezi vašimi studenty osoby s mentálním postižením, připravte se na nutnost přizpůsobovat obsah výuky. Někdy budete muset omezit rozsah, někdy terminologii a složitost vyjadřování a jindy dynamiku přednášky.

Nejčastěji budete muset sami přijít na to, které z těchto technik je kdy třeba použít, protože lidé s mentálním postižením sebe sama jako takové velmi často nevnímají a ani nedokážou jasně verbalizovat, jakou formu úprav potřebují.

Co ale můžete udělat určitě, je připravit si jednoduchou písemnou podobu prezentovaného obsahu, kterou budete moci sdílet se studentem s mentálním postižením.

Během přednášky si vyhradte čas na diskuzi o nejdůležitějších pojmech a principech se studentem s mentálním postižením.

Pokud je pro vás něco takového přijatelné, můžete to udělat i 15 minut po přednášce.

Používejte jednoduchý jazyk, ale nezapomeňte zachovat postoj +/+, kdy respektujete partnera v rozhovoru jako dospělého člověka.

Demonstrační metoda

**Pokud máte studenta s
mentálním postižením, předved'te
ukázkou jen pro něj a následně ji
jednoduše a přesně vysvětlíte.
Studentovi můžete umožnit, aby
si to vyzkoušel sám, ale pod
dohledem a vedením.**

**Rozhodně nedovolte, aby se ukáзка
změnila ve hru, pokud to nebylo
vaším původním cílem.**

Metoda řízené výuky

Po dohodě se studentem.

Cvičení

**Jste organizátorem kurzu s názvem
“Stručný úvod do filozofie”.**

**Přihlásil se dospělý člověk s
mentálním postižením, který se
opravdu chce kurzu zúčastnit. Jaké
úpravy kurzu zvažujete vzhledem k
postižení, které účastník má?**

Dodatek: Praktická cvičení

To nechápu

Potřebné materiály: skupina lidí

Instrukce: Následující pojmy upravte tak, aby jim rozuměl žák třetí třídy.

- Rychlost
- Kondenzace
- Spalovací motor
- Duha

Účel: Lidé s mentálním postižením mají schopnost chápat složité a abstraktní pojmy. K jejich vysvětlování stačí používat slova, zvuky, gesta nebo jiné nástroje, které jsou jim známé a běžné a které sami používají. Zjednodušování obsahu je dobrým cvičením pro mozek, udělejte si ho!

Dodatek: Praktická cvičení

Mart'an

Potřebné materiály: papír a
tužka, lidé

Instrukce: Představte si, že jste Mart'an. Napište seznam nejpodivnějších pozemských zvyků. U každé položky na seznamu se zamyslete, nakolik je pro vás přijatelná a zda máte lepší alternativu. Vyjádřete se k nim jako skupina.

Účel: Společenské normy, které dodržujeme, představují určité uspořádání, kterému se učíme v průběhu dospívání. To, že je dodržujeme, neznamena, že jsou jediné správné. Někdy se lidé s mentálním postižením nechovají v souladu s normami, a proto je dobré si uvědomit, že nejsou nezdvořilí, jen na dané normy nepřistoupili.

Links:

JoinIN: European Network for
Inclusive Higher Education

Guidelines on the inclusion of
people with intellectual disabilities
in adult literacy services

Peanut Butter Falcon
(2019)

I Am Sam
(2010)